

Advies**Algemene Raad i.s.m. de Sectorraad
Kunsten en Erfgoed en de Sectorraad
Sociaal-Cultureel Werk
15 september 2023****Advies over het voorontwerp van decreet over e-boeken en bijbehorende software**

De SARC werd op 12 juli 2023 door Vlaams minister van Cultuur Jan Jambon om advies gevraagd over het voorontwerp van decreet over e-boeken en bijhorende software. In onderling overleg werd de adviestermin verlengd tot 15 september. De adviesvraag werd behandeld door de Algemene Raad, de Sectorraad Sociaal-Cultureel Werk en de Sectorraad Kunsten en Erfgoed en werd op 15 september 2023 via schriftelijke procedure gefinaliseerd.

Het ontwerp van decreet zet de Europese richtlijn betreffende de toegankelijkheidsvoorschriften voor producten en diensten om. Deze richtlijn heeft als algemene doelstelling het verbeteren van de werking van de eengemaakte markt voor specifieke toegankelijke producten en diensten. De Toegankelijkheidsrichtlijn is van toepassing op een brede waaier van producten en diensten. Gelet op de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap voor de bescherming en luister, wordt de Toegankelijkheidsrichtlijn hierbij omgezet in Vlaamse regelgeving zoverre deze betrekking heeft op e-boeken en bijhorende software.

ADVIES

De SARC leest in het voorontwerp van decreet een minimale omzetting van de Europese Toegankelijkheidsrichtlijn. Ruimere ambities om in te zetten om toegankelijkheid en inclusie ontbreken. De SARC vindt het een gemiste kans om een ambitieuzer beleid uit te tekenen.

I. Beperkte scope en betrokkenheid van stakeholders

Het voorontwerp van decreet beperkt zich tot de omzetting van de Europese Toegankelijkheidsrichtlijn, specifiek voor e-boeken en bijhorende software. Er wordt niet toegelicht wat er voor de rest van de digitale informatie, content, platformen, applicaties, clouddiensten,

automaten, e.a. zal gebeuren. E-boeken zijn maar een deel van het ruimere verhaal waarop de Europese Toegankelijkheidsrichtlijn alludeert.

Bovendien is het een gemiste kans om organisaties die specifiek werken voor personen met een handicap niet of amper te betrekken bij deze omzetting van Europese naar Vlaamse wetgeving.

Het lijkt een decreet op maat van de commerciële producenten/aanbieders van e-boeken. Er wordt onvoldoende ingespeeld op de mogelijkheid van bv. ondersteuning van intermediaire organisaties die de toegankelijkheid van informatie, ... tot doel hebben. Die zijn immers ook stakeholders of partners in dit verhaal.

Ook de rol van Cultuurconnect, het UITwisselingsplatform en andere spelers bij de digitale transformatie van de cultuursector en de spelers die vernoemd worden bij de heroriëntering van het Participatiebeleid (Luisterpuntbibliotheek, Zorgbib Rode Kruis, Blindenzorg Licht en Liefde, Transkript) zijn belangrijk in het bewaken en bevorderen van de toegankelijkheid van informatie, en de daarmee verbonden algemene graad van geletterdheid (ook digitaal) en lees-en taalvaardigheid in Vlaanderen. Al deze partners moeten betrokken worden bij het 'toegankelijkheids- en inclusiebeleid'.

II. Evenredigheid van kosten

Bijlage 3 bij het decreet bepaalt de criteria voor de beoordeling van de onevenredige last. Als tweede criterium lezen we:

“De geraamde kosten en baten voor de marktdeelnemers, inclusief productieprocessen en investeringen, in verhouding tot de geraamde voordelen voor personen met een handicap, rekening houdend met het aantal keer dat het specifieke eindapparaat of de specifieke dienst wordt gebruikt, en de frequentie van dat gebruik.”

Dit is moeilijk meetbaar en vormt een onvoldoende gefundeerd argument. Betere toegankelijkheid komt elke gebruiker ten goede (vb. betere navigatie, alternatieve tekst bij afbeeldingen, goede lettertypes, enz.). Ook slechtzienden en personen met dyslexie of andere kunnen genieten van toegankelijke e-boeken, e-readers, diensten en platformen. E-boeken bieden nieuwe mogelijkheden om leesmoeilijkheden te helpen aanpakken.

De memorie van toelichting en de Nota aan de Vlaamse Regering verwijzen naar passages uit het Regeerakkoord om *“elke Vlaming – ongeacht zijn afkomst, overtuiging, leeftijd, handicap of geaardheid – de kans geven zich te ontplooien als individu en als burger in de maatschappij”*. De overheid heeft *“een belangrijke verantwoordelijkheid in het creëren van gelijke kansen voor alle burgers opdat iedereen volwaardig en evenredig kan participeren aan de samenleving”*. Deze intenties zijn volgens de SARC niet voldoende aantoonbaar in het decreet.

De afweging van investeringen (bijlage 3) kan in vraag worden gesteld. Inspanningen naar toegankelijkheid voor minderheidsgroepen bevorderen immers nooit de rendabiliteit van een product. Bovendien is het niet duidelijk welke kosten in overweging worden genomen. Sommige gemaakte kosten (investering in (eind)-apparatuur, aanpassingen in het productieproces) worden afgeschreven, andere kosten (bv. voor personeel) werpen jaren vruchten af.

Toegankelijkheid is een taak van de producent (en afgeleiden) of van een doelgroepgerichte organisatie met een openbaar karakter, indien ze daar de nodige vergoeding of ondersteuning voor ontvangen.

III. Dalende geletterdheid en de impact op kinderen en jongeren

De toegankelijkheid van het aanbod van digitale informatie (in dit decreet beperkt tot de e-boeken) is bijzonder belangrijk tegen de achtergrond van de dalende geletterdheid en de inhaalbeweging die nodig is ten aanzien van digitale geletterdheid.

Bij elk ontwerp van decreet dat wordt ingediend bij het Vlaams Parlement, wordt een kind- en jongereneffectrapport, afgekort JoKER, gevoegd, als de voorgenomen beslissing het belang van personen jonger dan vijftientig jaar rechtstreeks raakt. De JoKER bij voorliggend voorontwerp van decreet stelt dat de omzetting niet expliciet dient om een wijziging in (de leefwereld) van kinderen en jongeren te realiseren, maar wel een effect zal hebben op de dagelijkse realiteit voor kinderen en jongeren met een handicap doordat audiovisuele en auditieve mediadiensten een stuk toegankelijker worden.

Kinderen en jongeren met een leesstoornis/leerstoornis (omwille van dyslexie, dyspraxie, ADHD, ASS) hebben geen handicap, maar voor hen zijn toegankelijke e-boeken (zeker met toegevoegde audio) een essentieel hulpmiddel. Lettertype-, lettergrootte, contrast, witruimte kunnen worden aangepast, maar meer toegankelijkheid leidt ook tot een meer uitgebreide structuur van het boek, tot betere navigatiemogelijkheden, en met audio tot karaokelezen wat heel doeltreffend is om het lezen te oefenen en motiverend werkt.

Het aantal kinderen en jongeren met een lees-/leerstoornis is aanzienlijk: meer dan 10% van de kinderen heeft problemen met lezen¹. De stelling dat toegankelijke e-boeken geen effect hebben voor kinderen en jongeren, is dus een onderschatting.

Enkel personen met een handicap worden als belanghebbende groep beschouwd. De geest van de richtlijn is dat iedereen een boek kan lezen ongeacht zijn/haar/hun beperking. Deze benadering sluit beter aan bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, waar handicap eerder sociaal-maatschappelijk wordt bekeken dan als een medisch 'defectmode'.

IV. Artikelsgewijze opmerkingen

- In de memorie van toelichting lezen we met betrekking tot artikel 4 van het decreet als voorbeeld: "Ervoor zorgen dat iemand met dyslexie de tekst tegelijk kan lezen en beluisteren". Hier is sprake van **dyslexie**, in België echter niet erkend als handicap. Verder in deze paragraaf is op verschillende plaatsen sprake van blinden. Maar de grote groep van **slechtzienden** wordt hier buiten beschouwing gelaten. Deze grote groep wordt, o.m. door de vergrijzing, echter elk jaar groter.
- Artikel 4, §3 2° stelt dat de toegankelijkheidsvoorschriften van toepassing zijn als "*de naleving van de voormelde toegankelijkheidsvoorschriften geen onevenredige last oplevert voor de betrokken aanbieders van e-boeken.*" Het begrip "**onevenredige last**" is volgens de SARC te vaag. Volgens de European Accessibility Act (EAA), moeten de aanbieders bewijzen dat het een onevenredige inspanning is. De raad vraagt om het begrip helder te definiëren.

¹ Gezondheid en Wetenschap. *Leerstoornissen*, <https://www.gezondheidwetenschap.be/richtlijnen/leerstoornissen>

- Artikel 4, §4 stelt dat aanbieders van e-boeken, die externe financiering ontvangen ter verbetering van de toegankelijkheid, zich niet aan de toegankelijkheidsvoorschriften kunnen onttrekken met het argument dat deze voor hen een onevenredige last meebrengen. De Vlaamse overheid zou ook kunnen inzetten op **vorming**, naar Nederlands voorbeeld. Dit zou een rol kunnen zijn voor een organisatie in het veld.
- Artikels 4, §5 stipuleert dat aanbieders van e-boeken gedurende een **overgangperiode** (tot 28 juni 2030) hun diensten kunnen blijven verlenen met gebruik van de eindapparaten die ze voor die datum al rechtmatig gebruikten bij het verlenen van vergelijkbare diensten. Dienstverleningscontracten die de aanbieders gesloten hebben voor 28 juni 2025, kunnen ongewijzigd blijven doorlopen totdat ze verstrijken, evenwel uiterlijk tot en met 27 juni 2030. Deze deadline vanuit de European Accessibility Act (EAA) geldt ook voor de andere thema's onder de EAA staan (bv. automaten van de spoorwegen en banken) en die van een andere orde zijn dan e-boeken en e-readers. De SARC meent dat deze overgangperiode voor e-boeken bijzonder lang is. Wetgeving die in voege moet treden in 2025, wordt de facto uitgesteld tot 28 juni 2030. De begeleidende nota aan de Vlaamse Regering vermeldt bovendien dat: *“De Toegankelijkheidsrichtlijn diende uiterlijk op 28 juni 2022 omgezet te zijn.”* De raad meent dat een kortere overgangperiode (vb. twee jaar) in principe moet volstaan om het productieproces aan te passen en ervoor te zorgen dat e-boeken, apps, websites en platformen toegankelijk zijn. Zeker gezien de laattijdige omzetting, kan er best snel geschakeld worden. Voor personen met een handicap, voor wie nu slechts een fractie van wat wordt gepubliceerd beschikbaar is, maakt dit een groot verschil.
- Bijlage 1 bij het decreet, Afdeling 1, 3° stelt: *“websites, inclusief de onlinetoepassingen die eraan gerelateerd zijn, en diensten op mobiele apparatuur, inclusief mobiele toepassingen, worden toegankelijk gemaakt op een consistente en geschikte manier door ze waarneembaar, bedienbaar, begrijpelijk en robuust te maken.”* Er kan in dit kader worden verwezen naar de **digitale toegankelijkheidsregels van de Vlaamse overheid**².
- Bijlage 1 bij het decreet, Afdeling 1, 4° stelt: *“als ondersteunende diensten, zoals helpdesks, callcenters, technische ondersteuning, bemiddelingsdiensten en opleidingsdiensten, beschikbaar zijn, verstrekken ze via toegankelijke communicatiemethoden informatie over de toegankelijkheid van de dienst en de compatibiliteit ervan met hulptechnologieën.”* **Ondersteunende diensten** moeten zelf ook toegankelijk zijn en knowhow hebben over de specifieke vereisten.

² Vlaanderen Dienst Diversiteitsbeleid. *Digitale toegankelijkheid*, <https://www.vlaanderen.be/dienst-diversiteitsbeleid/digitale-toegankelijkheid>

Namens de Algemene Raad,
Annick Schramme, algemeen voorzitter
Bart Dierick, algemeen secretaris

Namens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed
Bart Demuyt, voorzitter
Sigrid Bosmans, ondervoorzitter
Laura Van Wijnsberghe, secretaris

Namens de Sectorraad Sociaal-Cultureel Werk
Frie De Greef, voorzitter
Dirk Verbist, ondervoorzitter
Liesbeth Lemiere, secretaris